

Prof. zw. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski
Uniwersytet Warszawski

R E C E N Z J A
rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego
Pana Doktora Pawła Jarosa

I. Rozprawa habilitacyjna Pana Doktora Pawła Jarosa została poświęcona prawu dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w kontekście polskich zobowiązań międzynarodowych. Składa się ona z wykazu skrótów, wprowadzenia, sześciu rozdziałów, zakończenia, podsumowania w języku angielskim oraz bibliografii.

Wybór tematu rozprawy jest w pełni uzasadniony. Wprawdzie w polskiej literaturze prawniczej istnieją opracowania dotyczące praw dziecka, również monograficzne, nie było jednak dotychczas monografii odnoszącej się do problematyki prawa dziecka do odpowiedzialności rodzicielskiej w ujęciu międzynarodowym. Recenzowana rozprawa z pewnością wypełnia lukę istniejącą w tym zakresie.

We wprowadzeniu Habilitant przedstawia znaczenie ochrony praw dziecka jako istotnego fragmentu ochrony praw człowieka. Formułuje siedem problemów badawczych. Ogólnie przedstawia zakres rozprawy, jej cele, metody badawcze oraz strukturę.

W pierwszym rozdziale Habilitant rozważa podstawowe zagadnienia dotyczące dziecka i jego praw w prawie międzynarodowym. Przedstawia pojęcia dziecka i jego podmiotowości. Zamieszcza spostrzeżenia dotyczące historii międzynarodowej ochrony praw dziecka. Interesujące są tu zwłaszcza rozważania o roli Polski w końcu lat siedemdziesiątych XX wieku w procesie tworzenia konwencji o prawach dziecka. Następnie Autor omawia różne definicje praw dziecka w prawie międzynarodowym oraz katalogi praw dziecka.

Rozdział drugi został poświęcony aspektom filozoficzno-prawnym odpowiedzialności. Autor przedstawia pojęcie odpowiedzialności jednostki w ujęciu filozoficznym i prawnym. Następnie omawia odpowiedzialność państwa w prawie międzynarodowym w kontekście praw człowieka. Charakteryzuje tu w szczególności Artykuły Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ o odpowiedzialności państw za akty międzynarodowo-bezprawne.

Rozdział trzeci odnosi się do relacji między rodzicami a dziećmi. Na wstępie Autor rozważa pojęcie rodziny w prawie międzynarodowym i prawie polskim. Charakteryzuje socjologiczne pojęcia rodziny małej i dużej. Podkreśla, że orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie stwierdza sprzeczności z przepisami europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności ani regulacji uznających za małżeństwo wyłącznie związków osób odmiennej płci, ani też regulacji dopuszczających małżeństwa osób tej samej płci. Przedstawia na tym tle toczącą się w Polsce dyskusję na tle wykładni art. 18 Konstytucji. Następnie omawia pozycję dziecka w rodzinie. Wyjaśnia na tle prawa międzynarodowego i prawa polskiego znaczenie pojęć macierzyństwa i ojcostwa oraz charakteryzuje w ujęciu historycznym pozycję dziecka w rodzinie. Kolejne rozważania w trzecim rozdziale dotyczą relacji między władzą rodzicielską w polskim prawie rodzinnym i odpowiedzialnością rodzicielską w prawie międzynarodowym.

Rozdział czwarty dotyczy prawa dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w systemie konwencji o prawach dziecka oraz ochrony tego prawa. Autor na wstępie wyjaśnia, że konwencja o prawach dziecka tworzy własny system istniejący w ramach systemu traktatowego ONZ oraz wskazuje na cztery zasady przyjęte w konwencji o prawach dziecka. Następnie przedstawia pojęcie prawa dziecka do odpowiedzialności rodzicielskiej oraz wymienia elementy składowe tego prawa. Na końcu rozdziału omawia zadania Komitetu Praw Dziecka w zakresie ochrony praw dziecka.

W piątym rozdziale Autor rozważa prawo dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w systemie europejskiej konwencji o

ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Na wstępie charakteryzuje stosunek europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka do konwencji o prawach dziecka. Następnie omawia pojęcie prawa dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Przedmiotem rozważań w szóstym rozdziale jest ewolucja polskiego prawa w kierunku prawa dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej). Na wstępie Autor wskazuje na istnienie trzech systemów ochrony praw jednostki: narodowego, ponadnarodowego (europejskiego) i międzynarodowego. Następnie charakteryzuje zmiany wprowadzone w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym i w innych polskich ustawach pod wpływem konwencji o prawach dziecka oraz europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka, w tym orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W dalszej części tego rozdziału zamieszcza spostrzeżenia dotyczące działalności Rzecznika Praw Dziecka.

W zakończeniu Autor zamieszcza swoje propozycje sformułowania Reguł kierunkowych odpowiedzialności rodzicielskiej dla prawa polskiego, opracowane na podstawie dokumentu Komisji Europejskiego Prawa Rodzinnego o odpowiedzialności rodzicielskiej w świetle europejskiego prawa rodzinnego. Przedstawia tezę rozprawy polegającą na zastąpieniu instytucji władzy rodzicielskiej instytucją odpowiedzialności rodzicielskiej oraz wskazuje na konieczność dokonania związanych z tym zmian w polskim prawie materialnym i procesowym.

Układ rozprawy habilitacyjnej jest konsekwentny. Prowadzone przez Habilitanta rozważania są logiczne i komunikatywne, a wnioski należyście uzasadnione.

Na pozytywną ocenę zasługuje formalna strona rozprawy. Habilitant posługuje się poprawnym stylem, używa jasnego i zrozumiałego języka.

Jest to niewątpliwie rozprawa z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, a ściślej: ochrony praw człowieka w prawie międzynarodowym, a jeszcze ściślej: ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym. Trudno

byłoby ją natomiast traktować jako opracowanie z zakresu prawa rodzinnego czy też międzynarodowego prawa rodzinnego (to jest zresztą część prawa międzynarodowego prywatnego, a nie publicznego), choć jej przedmiot mógłby nasuwać takie skojarzenie. Rozważania z zakresu prawa rodzinnego rozumianego jako części prawa cywilnego (prywatnego) są bowiem w rozprawie nieliczne i dość pobieżne.

Przy tym założeniu mogę stwierdzić, że przedstawiona mi do oceny rozprawa habilitacyjna Pana Doktora Pawła Jarosa jest monografią naukową, która została napisana z zachowaniem wymagań stawianych tego rodzaju opracowaniom, przez Autora dobrze zorientowanego w problematyce międzynarodowej ochrony praw człowieka (tu: dziecka).

II. Dorobek naukowy Pana Doktora Pawła Jarosa, zarówno ten przed doktoratem, jak i po doktoracie, koncentruje się wokół ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i prawie polskim.

Ogólnej problematyki ochrony praw dziecka dotyczy opracowanie Habilitanta zamieszczone w książce z 2014 r. o roli Polski w kształtowaniu standardów ochrony praw dziecka, w którym zostały przedstawione zarówno inicjatywy Polski na arenie międzynarodowej, jak i polskie rozwiązania ustawodawcze. Zagadnienia te Habilitant przedstawia także w publikacji ogłoszonej w 2013 r. w języku ukraińskim.

Ważne miejsce w dorobku naukowym Habilitanta zajmują publikacje dotyczące Rzecznika Praw Dziecka, a więc ważnej funkcji państwowej, którą Habilitant sprawował w latach 2001-2006. Szczególne znaczenie ma tu monografia z 2006 r. „Rzecznik Praw Dziecka. Ustawodawstwo i praktyka”, która – jak sądzę – stanowi zmienioną i uzupełnioną wersję rozprawy doktorskiej. Późniejsza monografia z 2013 r. „Rzecznik Praw Dziecka w Polsce” składa się z dwóch części: przedstawienia prac legislacyjnych w Zgromadzeniu Narodowym, a następnie w Sejmie, które doprowadziły do stworzenia konstytucyjnych (art. 72 Konstytucji) i ustawowych podstaw działania Rzecznika Praw Dziecka, oraz komentarza do ustawy o Rzeczniku

Praw Dziecka. Habilitant jest też autorem opracowania z 2015 r. dotyczącego instytucjonalnych gwarancji ochrony praw dziecka w Polsce w związku z działalnością Rzecznika Praw Dziecka i Rzecznika Praw Obywatelskich.

Kilka publikacji Habilitanta odnosi się do problematyki konwencji międzynarodowych. Trzeba tu wymienić w szczególności Komentarz do konwencji o prawach dziecka (Warszawa 2015), w którym Habilitant jest autorem opracowań dotyczących prawa dziecka do sądu, prawa dziecka pozbawionego wolności i definicji dziecka (w wykazie publikacji traktuje je jako odrębne opracowania). W artykule z 2011 r. Habilitant przedstawił genezę konwencji o prawach dziecka (treść tego artykułu została w znacznej mierze wykorzystania w pierwszym rozdziale rozprawy habilitacyjnej). Z kolei w książce z 2013 r. został zamieszczony wartościowy rozdział autorstwa Habilitanta dotyczący wpływu europejskiej konwencji praw człowieka na systemową ochronę praw dziecka w Polsce.

Kolejnym obszarem aktywności autorskiej Pana Doktora Pawła Jarosa jest zagadnienie praw dziecka w konfliktach zbrojnych. W tym zakresie należy wskazać na obszerne opracowania zamieszczone w książkach z 2009 r. (prawa dziecka w konfliktach zbrojnych), z 2011 r. (wpływ orzecznictwa międzynarodowych trybunałów karnych na zakres ochrony praw dziecka w konfliktach zbrojnych) i z 2013 r. (ochrona praw dziecka w konfliktach zbrojnych a III protokół dodatkowy do konwencji o prawach dziecka).

Istotne znaczenie w dorobku Habilitanta ma artykuł z 2007 r. o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem na tle konwencji Rady Europy. Autor zamieścił w nim tekst konwencji oraz omówił jej cele, środki ochrony (administracyjne oraz karne materialne i procesowe), gwarancje przestrzegania konwencji, zakres zobowiązania państw będących stronami konwencji oraz konsekwencje związania się konwencja przez Polskę.

Szczególnie wartościowa jest publikacja z 2009 r. o prawnych aspektach ochrony dziecka przed urodzeniem, zawierająca rozważania z punktu widzenia prawa międzynarodowego, prawa karnego i prawa cywilnego (w tym

części ogólnej prawa cywilnego, prawa zobowiązań, prawa rodzinnego oraz postępowania cywilnego).

Stricte cywilistyczny charakter ma dość ogólny artykuł Habilitanta dotyczący statusu dziecka w postępowaniu o przysposobienie (2008 r.), który zawiera omówienie zagadnień zarówno materialnoprawnych, jak i proceduralnych. W języku angielskim ukazało się zaś opracowanie dotyczące tzw. adopcji zagranicznej (2015 r.).

Publikacją Pana Doktora Pawła Jarosa niezwiązaną z problematyką ochrony praw dziecka jest artykuł dotyczący pomocy humanitarnej i zewnętrznych stosunków gospodarczych Unii Europejskiej.

Habilitant jest redaktorem publikacji ogłoszonej w 2013 r. w językach angielskim (An International Perspective on Children's Rights and Pedagogy. A Selection of lectures Presented During The Korczak Seminars Organized By Polish Mission Abroad in 2012) i chińskim oraz dwóch bardzo obszernych zbiorów dokumentów: Prawa dziecka. Dokumenty Rady Europy (Warszawa 2012) i Prawa dziecka. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych (wspólnie z M. Michalakiem, Warszawa 2015).

Wymienione tu oraz inne publikacje, pochodzące z okresu przed uzyskaniem stopnia doktora, odpowiadają wymaganiom stawianym opracowaniom naukowym, są pogłębione i udokumentowane.

III. Istotne znaczenie ma również dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitanta oraz Jego udział w licznych konferencjach polskich i międzynarodowych, na których wygłosił w języku polskim albo angielskim kilkanaście wykładów bądź referatów. Wykonał kilka ekspertyz na zamówienie organów władzy publicznej, w tym m.in. ekspertyzy dla Gruzji w ramach projektu polskiej pomocy rozwojowej (w języku gruzińskim, Warszawa 2014) oraz projekty nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, oraz brał udział w zespołach eksperckich i konkursowych.

Pan Doktor Paweł Jaros od wielu lat prowadzi na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego wykłady, ćwiczenia i seminaria z przedmiotów „Ochrona praw człowieka”, „Międzynarodowa ochrona praw człowieka”, „Administracja a ochrona praw człowieka”, „Prawa dziecka”, „Ochrona praw dziecka”, „Ochrona praw uchodźców i cudzoziemców” i „Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej”. Jest promotorem ok. 80 prac licencjackich oraz recenzentem ok. 130 prac magisterskich i licencjackich.

IV. W konkluzji niniejszej recenzji stwierdzam, że rozprawa habilitacyjna Pana Doktora Pawła Jarosa zawiera samodzielne rozstrzygnięcie problemu naukowego, związanego z przedstawieniem prawa dziecka do odpowiedzialności rodzicielskiej w kontekście polskich zobowiązań międzynarodowych. Zarówno dorobek naukowy i dydaktyczny Habilitanta oraz podejmowana przez Niego działalność popularyzatorska, jak i Jego rozprawa habilitacyjna, spełniają przesłanki określone w art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (jedn. tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 1852), a w konsekwencji uzasadniają nadanie Mu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa.

Warszawa, dnia 19 października 2016 r.

